

Deșcolarizarea României. Scopurile, cârțile și arhitecții reformei învățământului românesc, autor Mircea Platon (Editura Ideea Europeană, 2020).

Majoritatea publicațiilor, articole, studii sau cărți, au ambiția să clădească înțelegeri, teorii, paradigme. Se compară adesea cu pietrele de temelie. Cartea lui Mircea Platon, recent apărută la editura Ideea europeană – *Deșcolarizarea României. Scopurile, cârțile și arhitecții reformei învățământului românesc* – pe de o parte stă la temelia înțelegerii complete a procesului de reformare a sistemului de învățământ, și, pe de altă parte, devine un proiectil periculos pentru eșafodajul strâmb al reformei.

Criza antropologică și degradarea culturală

În prima parte a cărții, Mircea Platon restabilește orizontul complet în care se desfășoară reformele sistemului de învățământ în România. El pornește de la rădăcina educației, reconstruind întregul edificiu al învățământului public, în stabilitatea și continuitatea sa. Definiția educației este tocmai permanența culturii, paideuma, iar definiția școlii este legată de misiunea transmiterii acestei permanențe, de re-înviere a omului prin cultură (Leo Frobenius, *Paideuma*, 1921). Autorul argumentează în sprijinul ideii că nu proiectarea „omului nou” al comunismului, nici dezvoltarea personală în societatea globală deschisă intră în misiunea paideumatică a școlii, decât forțat, condiționat politic. «Școala nu este dedicată „înfloririi” sau „fericirii” individului. Școala este dedicată înfloririi individului în cadrele civilizației din care face parte, adică în cadrele unei comunități» (p. 16). În istoria educației, un sistem de învățământ inițial centrat pe pregătirea tinerilor pentru viața materială sau pentru cariera profesională este rar întâlnit. Instituțiile educative, de la cele arhaice, familiale sau religioase, au vizat dintotdeauna în primul rând păstrarea integrității morale și fizice a omului în cadrul unei culturi; materiile predate, studiile clasice, specifice modelului humboldtian, au urmărit înobilarea spiritului, nu crearea de aptitudini, abilități și competențe pentru ocuparea unui „loc de muncă”. Desigur, între timp, definițiile culturii sau muncii s-au rescris și, de asemenea, au fost regândite conținuturile educației.

Autorul se poziționează într-un acord cu linia teoretică care dezvoltă ideea că modernitatea a provocat „criza antropologică” a societății, prin desprinderea omului de tradiție și astfel prin involuția lui spre un moment în care acumulările spirituale nu îi mai sunt necesare, și, ca urmare, nu îi mai sunt lăsate la dispoziție. Cultura modernă, conform interpretării pe care Roger Scruton i-o face (*An Intelligent Person's Guide to Modern Culture*, 1998), detașată egal de cultura populară (care îi spune omului „cum și ce să simtă, iar făcând asta îi ridică viața pe planul etic, unde gândul judecății sălășluiește în tot ce face” – 2011, p. 28) și de cultura înaltă (prin care se face reîncărcarea sinelui cu imaginației și imaginarii și, totodată, reintegrarea lui în comunitatea de care aparține – idem, p. 29) nu mai este realitatea *sui generis*, cu subiectivitate proprie, ale cărei fluide vitale sunt reprezentările și trăirea religioasă, ci tinde să fie definită din exterior, ca fapt obiectiv. Ea nu mai constituie „un mod de gândire ce definește moștenirea noastră morală, ci (...) o deghizare elaborată, prin care puteri artificiale se prezintă ca drepturi naturale”, idem, p. 41), cu care indivizii se pot întâlni sau nu pe parcursul vieții lor cotidiene. În promovarea unui stil de viață tributar existenței cotidiene și imperativelor vieții materiale (abilități, profesie, nivel de trai), teoriile actuale „demascatoare” ale culturii „identifică puterea cu realitatea însăși, iar cultura cu masca ei”.

Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXXI, nr. 5–6, p. 361–366, București, 2020

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

„Școala-mall”

Eliberarea de cultură este un rezultat al reformării învățământului. Focalizându-și analiza pe sistemul de învățământ românesc, dar integrând panoramic experiențele documentate ale altor spații și altor epoci, Mircea Platon jalonează momentele involuției școlii, sincronizate și determinate de succesiunea formelor de civilizație: „școala-grădină” a aparținut Antichității, „școala-biserică” – Evului Mediu, „școala-fabrică” este modelul de educație asociat modernității, iar societatea contemporană a lansat și promovează „școala-mall”. Până în modernitate, așadar, rezultatele educației erau integrate în concepția omului complet, condus de idei, dominant spiritual asupra lumii din jurul său și asupra sa însuși. Cartea lui Mircea Platon, asemănătoare, pe alocuri, unei cronici, redă memoriei noastre pedagogi români care cunoșteau și afirmau primatul ideilor în dezvoltarea nu numai intelectuală, ci și spirituală a tinerilor, și îl statuau ca principiu de bază al educației: „E învederat că dezvoltarea și prin urmare cultura simțămintelor stă în strânsă legătură cu dezvoltarea și cultura ideilor”, spunea Ioan Popescu, într-un *Compendiu de pedagogie pentru părinți, educatori, învățători și toți bărbații de Școală* (1868 – apud Platon, p. 33). Fără idei, accentuează Platon, este imposibil să formezi sentimente în școală. Aici este și marea deosebire, am adăuga, între cele două instituții atât de deosebite, dar ambele fundamental răspunzătoare de viitoarele generații, familia și școala: în școală, sentimentele sunt accesibile prin idei – ca parte a culturii înalte deprinse prin educația formală; în familie, ideile devin accesibile prin modelarea sau tipicalizarea sentimentelor, trăirilor, legăturilor. Școala-mall, în conjuncție cu societatea de consum, întrerupe accesul atât la cultura comună (la tradiție), cât și la cultura înaltă. „Ceea ce face școala-mall este să dezobișnuiască omul, de mic, să gândească altfel decât în termeni de consum la ceea ce e în jurul lui. Eradichează contemplația, învățarea, respectul pentru tradițiile care ne conferă identitate, sentimentul național sau regional, conștiința datoriei față de semenii. Ceea ce rămâne în urma acestui proces de dresare din care s-a eliminat și instrucția, și educația, este deprinderea viclenei adaptări la mediul înconjurător” (p. 36).

Analiza deschisă de Platon asupra reformei școlii românești pleacă, așadar, de la o profesiune de credință și de la o idee capitală: școala este imuabilă în obiectivele sale, nu este o instituție a vremurilor, așa cum nici cultura nu e. Mai mult, atunci când vremurile sunt adversare spiritului, școala este datoare să îl adăpostească și să reziste în fața amenințărilor. De asemenea, școala este generatoare de elite. Cei care reușesc cel mai bine să înțeleagă și să asimileze spiritul unei culturi, permanențele civilizației căreia îi aparțin, cei pătrunși de ideea de continuitate, vor deveni păstrători ai tradiției și responsabili în fața viitorului. Vor deveni elite, căci ceea ce definește elitele nu este numai competența, „expertiza” într-un domeniu sau într-o situație, ci conștiința superioară a plasării în continuitatea istorică a unei societăți, conștiința vie a trecutului și datoria față de viitor.

Ambele dimensiuni au existat în sistemul de învățământ românesc – de la fondarea lui și până în anii '90. Indiferent de traseul profesional ales, cei formați în școala românească au avut dacă nu trăsăturile elitei, măcar percepția și corecta ei definire. Cultura generală sau clasică obligatorie pentru toți elevii constituia sistemul de referință pentru recunoașterea ulterioară a elitelor, în vreme ce abilitățile și competențele care fac zestrea actuală a absolvenților de toate vârstele nu pot juca acest rol. Diferența se constată ușor, exemplifică Mircea Platon, între „un medic sau un inginer care are cultură generală solidă, care e capabil să citească și să interpreteze corect un text, un om sau o situație, și „medicii”, „profesorii” sau „inginerii” care sunt doar administratori de medicamente, dădace de elevi sau rotițe dințate ale angrenajului. Analfabetismul cultural se plătește scump și utilitarismul unor generații de doctori sau de ingineri de sistem fără cultură umanistă, fără imaginație morală și fără înțelegere a națiunii în sânul căreia activează va avea efecte dezastruoase” (p. 118).

„Păgubosul cult al excepționalismului”

Din păcate, reformarea învățământului românesc din ultimele decenii pare să fi estompat din misiunea școlii și din conștiința tinerilor concepția de elită culturală. Epurarea programelor și manualelor de referință clasice și înlocuirea lor cu proiectări ale unor situații „realiste” șubrezește atât rezistența instituției de învățământ, cât și pregătirea copiilor. Înlocuirea textelor de literatură clasică prin situații concrete de „comunicare”, de pildă, nu se poate face decât dacă școala a abdicat deja de la datoria educării în spiritul culturii și a adoptat stratagemile unui training de masă. Liniile directoare

au fost consemnate într-un limbaj de lemn care justifică îndepărtarea de literatură și care este cultivat de corifeii reformelor învățământului cu aceeași conștiinciozitate cu care politrucii comuniști redactau tezele învățământului politic înainte de 1989: „Datoria școlii e de a pune copiii în contact vital cu ideile, cu un orizont de cultură generală, nu de a recrea în condiții de laborator o așa-zisă experiență de viață” (p. 119). Abdicarea de la această datorie s-a făcut deja și constituie una dintre realizările reformei, căci astăzi „succesul școlii este măsurat după modul în care fiecare copil ajuns la vârsta maturității se regăsește în cea mai bună variantă a sa la momentul respectiv și are implicit răspunsul la întrebarea „ce fel de om sunt, unde sunt bun în societatea globalizată (...)?” (din documentul elaborat în 2019 de Ministerul Educației Naționale și Institutul de Științe ale Educației, *Educația ne unește. Viziune asupra viitorului educației în România*, apud Platon: p. 176).

Documentele, personajele și instituțiile cercetate și înfățișate de Mircea Platon sunt elemente-cheie în învățământul și chiar în societatea românească – care se pronunță explicit împotriva culturii clasice și reperelor excelenței și care se află astfel în discontinuitate și în total dispreț față de pedagogia antebelică (care a lansat ceea ce a menținut școala românească la nivel foarte înalt chiar și în epoca socialismului). Mai mult, „experții” în noua educație susțin de două decenii imperativul renunțării la ideea de genialitate și la raportarea la genii în procesul de învățare; căci, se spune cu o logică halucinatorie, cultul geniilor în cultura română poate duce, în plan social și politic, la emergența personalităților charismatice și autoritare, evident dăunătoare proiectului societății-turmă cu care învățământul devine dator. Iată și soluția: „Nu cerem să se schimbe mentalitățile înainte de a schimba formele, căci așa ceva este imposibil, cerem tocmai să se schimbe formele, ceea ce se poate face prin transformări ale cadrelor curriculare și ale pregătirii pedagogice, astfel încât acest păgubos cult al excepționalismului și al genialității să dispară din sălile de clasă” (R. Reisz, 2010, apud Platon, p. 249).

„Mamele de familie” și „facilitatorii de cunoaștere”

Cercetarea lui Mircea Platon arată că reformarea învățământului nu este un fenomen singular, nici limitat. Ca seriile de produse ale societății de consum, ea revine pentru noi retușuri. Scopurile primului val de reforme au fost atinse. Ele au făcut ca „programa, manualele, re-educarea profesorilor, sistemul de notare și examinare, precum și administrarea, inspectarea și finanțarea școlilor” (p. 293) să fie schimbate. Dintr-un sistem de învățământ capabil să asigure elite sociale și să susțină o structură socială stabilă și integrată s-a reformat o rețea de unități de „livrare de servicii școlare / delivering education services” (p. 298). Intervenția de reconfigurare a sistemului de învățământ a generat și alte efecte: anarhizarea școlii, prin decăderea importanței învățării și prăbușirea autorității profesorilor mai are puțin până la desăvârșire. Copiii nu se vor mai raporta la idealuri și repere ale culturii naționale, nici universale; ei trebuie, conform unui fost ministru al educației, să devină „descoperitori de oportunități” (p. 278).

Transformările la care a fost supus sistemul de educație au întâmpinat o rezistență din partea celor implicați. Profesorii cu „prejudecăți” elitiste sau doar prea conservatori s-au dovedit factori de blocaj în acțiunile de reformare. Corpul profesoral din România este în medie în vârstă, alcătuit majoritar din femei, care sunt mame de familie: „Un corp profesoral îmbătrânit e mai puțin receptiv la introducerea reformelor de programă și de predare și largul segment compus din mame cu familii e de asemenea mai puțin înclinat să plece să predea în altă parte” (Raport al Băncii Mondiale, 2000 – apud Platon, p. 292). De aceea au fost și sunt în continuare propuse și promovate strategii naționale de formare, pentru re-formarea profesorilor. În cadrul rețelelor de ONG-uri și prin Casele Corpului Didactic, acțiunile de formare a educatorilor au misiunea explicită de a „transmite metodologia și filosofia reformei și a folosirii noilor manuale” celor încă reticenți sau rezistenți la schimbare.

„Un suicid educațional asistat de Banca Mondială”

După analiza scopurilor reformei, Mircea Platon zăbovește asupra conexiunii dintre reforma învățământului românesc și „arhitectii” săi. În acest sens, o atenție deosebită o alocă Băncii Mondiale, ca instituție internațională de influență în sfera educației și creditor al reformelor românești ale învățământului. Argumentele expuse de Platon eliberează cititorul de iluzii privind altruismul

instituțiilor financiare internaționale, rapoartele Băncii Mondiale indicând explicit o amprentă cultural-valorică și un proiect politic: „Scopul reformei învățământului în România a fost acela de a remodela educația din România în acord cu valorile și principiile unei societăți deschise” (Raport Banca Mondială, 2003, apud. Platon: p. 324). În favoarea tezei sale, autorul citează o literatură bogată privitoare la interesele și modurile de operare ale acestei „bănci de cunoaștere”, cum s-a autodefinit Banca Mondială. Ideea susținută este aceea că „echipa” reformiștilor cuprinde „cârțițe” (cum le denumește Mircea Platon), persoane invizibile publicului, experți-funcționari aflați pe state de plată generoase, dar discrete. Atât profesorii, cât și copiii și familiile lor, în seama cărora este aruncat eșecul școlii românești de astăzi, scăderea prestigiului instituției și profesiei didactice, degradarea culturală a populației tinere, au însă nevoie ca autorii politicilor eșuate să fie cunoscuți, iar intervențiile și contribuțiile lor, analizate. Platon deschide evaluarea aprofundată a acestor contribuții cu evidențierea autorilor lor morali și reali și cu precizarea sumelor plătite de statul român pentru reformarea învățământului.

*

Cartea lui Mircea Platon nu ne lasă speranța îndoielii, nici posibilitatea indiferenței. Este, desigur, o carte scrisă cu pasiune, cu furia și durerea unui absolvent eminent de învățământ românesc, reîntors în România după o experiență americană bogată în realizări culturale. Dar furia sa este rece și tăioasă, nu deformează și nu exagerează, ci secționează și pune sub reflector reforma învățământului românesc, care aici se înfățișează limpede ca o destructurare a acestuia. Cu rezultate deja vizibile, cu dezastru care urmează dacă lucrurile nu vor fi îndreptate.

Mircea Platon, al cărui talent îmbină scrupulozitatea științifică cu darul narațiunii (aproape de *suspense*, de multe ori) și cu acuratețea limbii române, nu ne lasă nici posibilitatea văicăreliei sau a resemnării. El arată, fără îndurare pentru indolența, inerția sau iresponsabilitatea noastră, *ce rămâne de făcut*. Necrezând în neputința celor pentru care scrie, deschide șansa unei reacții generaționale ce ne revine direct nouă, adulților de astăzi, și promisiunea respectului reciproc.

Corina Pantelimon Bistriceanu

Book Review: *Societal Security and Insecurity (Securitate și Insecuritate Societală)*, autor Adela Șerban (Editura Academiei Române, București, 2013).

“Good things come in small packages” can be easily applied to Adela Șerban’s book. It has only 150 pages and there is so much to ponder in this book that I will only illustrate a few highlights. It is divided in two parts, with chapters that have introductory quotes from Romanian ethnological collections or significant books in social studies, containing their main idea, expressed in a very subtle, almost cryptic manner. The book is well structured and easy to read with short, concise and comprehensive chapters, making the most of the reader’s attention, who is well rewarded by dwelling with such a vast subject, stretching from the hidden archaic layers of social organisation to the most visible, yet the most confusing and chaotic one, specific to the modern life.

Its argument is that the state institutional complex has grown in time as a parallel entity that ignores at its core the community which it was meant to protect. By doing this it fails to fulfill the main reason of its existence and does exactly the opposite, by trying, through a steady pressure, to annihilate the morphological features of the community. The author presents this clash from a historical and anthropological perspective, making it clear for the reader how and why the modern world has evolved with a constant anguish, a state of fear that has been a trait of non-communitarian social condition since the establishment of the first cities.

To guide the reader through the relation between *community*, *society* and the *state*, the author provides a theoretical overview of these three forms of social life, explaining them from an anthropological perspective: the *community* as a natural form of human sociality, based on a set of settled cultural codes, the *society*, being a manifestation of the community, to satisfy the well-being function (production of goods, commercial exchange, guilds etc.), and *the state*, its protective arm securing the commercial routes or the community itself from danger. The problem appears when *the state* becomes a sole entity, devoid of its initial meaning, aiming to expand and replace the other two forms of social existence, by creating and imposing surrogates of community's institutions and order. The result is an imperfect copy of the *community*, ignoring the basic characteristics of its archetypal structure – a process that underlies the social building of cities, nations, and ultimately, the nation-states.

In the opening pages, the author presents the concept of the *Stranger* according to Simmel's view, announcing her approach of *societal security*. She starts from the root of institutionalised fear, explaining it in connection with the ancestral characteristics of community life. Most of the first part of the book elaborates on the *community* concept, discussing the main points of interest for *societal security* (safeguard measures for the community alongside those for the state). Fear comes from the unknown, a fact that the community dealt with by organizing the physical space, the spiritual representations and their social relations in a balanced, natural way. The tie with the past and with the ones who passed away is maintained through tradition, a reservoir of knowledge that strengthens the community, helping their members deal with life challenges and build their identity. Tradition – the collective memory – is a bastion against fear. This is a very important aspect, one referring to the modern means through which the modern man tries to reduce the anguish in front of a constant state of dependence and insecurity. The technologies we use and the physical and symbolical walls we build, are, as the author notices, feeding the subliminal fear and represent only poor substitutes for human innate attributes to adapt to his natural environment. By over-using technologies initially meant to help us, mankind handicaps itself. The question the author asks is why it all evolved on such an unnatural trajectory? The answer is carefully crafted 'taking the reader on an anthropological journey.

The first few chapters serve as a prologue for the relationship between the three main types of social organization: *community*, *society* and *the state*. This is presented gradually, by deconstructing and reconstructing concepts showing the initial reason for its being in the case of community, and the reason of their making in the case of the society and state. The reader will enjoy going through this part because things we take for granted are explained and, by this, given depth. This theoretical illustration serves to present the mechanism of fear fuelled by the non-communitarian social condition. This new social order is a result of the state inflict on the innate communitarian order: the state institutional complex – as it has surpassed its reason of being, it became a disrupting force, blocking the natural processes of fear management. By enlarging its social manifestation, it generates, in urban spaces, a continuous feeding with fears, where strangers are put together in a complete melting of their secured cognitive space. Fears are linked with social estrangement, as people tend to ignore each other in order to keep a secure mental distance. Urban dwellers subdue their independence to an artificial social order in exchange for security, a security that is under constant threat as the state is a paradoxical construct, made to assure security but, more than often, creates the framework for a state of insecurity. As it grows, the city becomes a melting pot where innate identity traits like the ethnicity and language are fading away, bringing strangers together, colliding all psychological and spiritual borders. In doing so, it creates an environment where fear and anxiety towards the other is always present.

The solution for diminishing this social anxiety complex is cultural / spiritual. Christianity and its appeal to love your enemy – to use an example advanced by the author – eliminates the *stranger* from our social perception, creating the context for a society without fear, as its members are spiritually part of the same entity, with known and predictable safe traits.

The last part of the book approaches the evolution of the state more widely and brings forth different views of historical events, helping the reader understand the core transformations of the modern socio-political system. Starting with small groups of unformalized military groups of archaic villagers meant to protect the land in time of threat and the commercial routes in which the

communities were engaged, a parallel socio-political order grew besides the communitarian system, comprising the church. The *social contract* represents a turning point in its evolution, creating, at a philosophical level at first, a constitution, a way of interacting with its citizens, ignoring the community's social system, and thereby its existence actually, erasing it step by step from the conscious memory of future generations. In the 19th century, this situation was enforced through mass education programmes. Without the awareness of the natural traits of the collective dimension of human being, the constructed social system has evolved irrespective of those social morphological fixed points of our specific constitution, and the population has been exposed to an un-rooted citizens existence, an alienated life of surrogates, where consumption takes the place of fulfillment, technology, that of the magic, of the occult' and the walls that of vicinity. A regressive world which contradicts the popular statements of modern evolution, the wings of progress being used to maintain a controlled state of primitiveness focused on the balance of the primary needs of the people.

There are many other ideas that can and should be discussed regarding Adela Șerban's book, but I will let the reader explore more in depth the complex issues approached in its pages. One last thing I dare to mention, very useful and new, is the bibliography of the book. It is more than a list of titles and it is structured on subjects so that the reader interested in certain themes can use this tool to go straight to the point.

I consider *Societal Security and Insecurity* a highly innovative theoretical book. The only shortcoming of it resides from its compendious form, which leaves the reader thirsty for the detailing of the interesting topics it opens. Until the next book, where I expect a more detailed presentation on the themes approached here succinctly, the readers have the opportunity to learn more about the key topics essential for a sociological and anthropological knowledge. In conclusion, a book that must be read.

Robert Cosmin Popescu